

Տոմարագրերը կանխառ. կ'ծախուրն  
ծխալահաճառ Մոլսկէն աղա փախազեա-  
նի խանութը . Որթագրիւղ, թաշ հէր-  
տիւղան թիւ 116 :







Միլիթիմիդին աղբիւրը վէ ֆազըր օլտուղու մալիւմ օլտուղունտան, վա-  
զա շու խուսուսար, զայրէթի միլիթ  
իլէ մէկուֆ օլտուղունտան էսէֆինի մու-  
ճիպ օլտուղունտան խոտի խոտէ, եւայրէթ  
պիր խուսուս գալպիւրինի թէսէլի իյ-  
լէմէթտէ խոտի, շէօյլէ քի, ֆազիլէթ  
ճիհէթիլլէ պաղը կիւղէլ տուղուլարը  
կէօրիւմէթտէ, վէ ուղոււմ ու ֆիւնոււն-  
տա վէ մէտէնիլլէթտէ իլէրուլէտիքճէ,  
մէզըլիւր տուղուլարըն տալի իլէրու-  
լէյէճէկի իւմիտ խոտիլէթտէ խոտի :

Չօգ իլէրուլէթտէ կիլթմէյէլիւմ, վա-  
սըթալի աճիլլէմէթիլլէ քիւլլաւտ օլտու-  
նան իւլմիտ ճիւլարը պիւլարէկեանը ի-  
եանէսի, քեաֆիլէյի աղգասէրլէր  
գալպիւրինէ պալիւր թէսէլիլ իլէտիլի  
կիւղի, պիւլիւր թիֆթիլարընտան տա-  
լի մուճիպ օլտուղունտան, վէ ֆիլիլ պի-  
լարէկեանը գալպիւրմասը իսէ, հէրքէսէ,  
տաճա զիեատէ պիր թէսէլիլ վէ մէ-  
սէրլէթ պալիլ իլէթիլ խոտի, հալ պու-  
քի ս նրատան զուհուրա կիլէն պաղը  
պէտիւսիլլէթտէ, հալիլլէ վէ հիւ տէ-  
յիլ իսէ պիր վազըթ իլին, էհալիլլէ  
մէյիւտիլլէթտէ վիլիլլէ վէ քիւտիլլէթ-  
միլլէ օլտուղունտան, մէզըլիւր ֆազի-  
լէթտէ տուղուլարը, կիւնալէ կիւնէ ա-  
զալմանա պալիլլէթտէ խոտի :

Հէր շէյիլ պիրքը տէլիլ վէ պիրքը  
հուտուտու վազըթ, պու տուղու էք-  
սիլլէթտէ տալի հուտուտու պիլթէ-  
րէթ, ֆազիլլէթ տէլիլլէ պալիլլէթտէ  
մէմուլի գալիլլէթտէ պուլուլմադաւ ի-  
տի, վէ քէմալի սիւրուր վէ իլիլթիլար  
իլէ տէլլէպիլլէթտէ քի, մէզըլիւր մէտէր-  
րէթ վէ իւմիտալիլ վազըթ ու սաաթ  
կէլէն ճիւմա իլթէթի կիւնիւտէն պալ-  
լալլէթտէ, վէ ինչիլլաւ, պուլուլման  
պէթիլլէ պիւլիլլէ պիւլիլլէ տէլիլլէթտէ  
իտիլ վէ իլիլլէ վէ էսէրլէթտէ պըրադա-  
լը տալի կէօրիլլէթտէ տիլ :

Աղագիւտա վազըթաւ շալիլլէթտէ  
տան օրիւրը զալմէթտէ Յարուլթիւն-  
եանըն պիր մէթթուլի, կէլէն ճիւմա  
իլթէթի նիւսիլլէթտէ պիլիլլէթտէ  
տէրճ իտիլլէթտէ ալիլլէթտէ տըր :

Մէրքուլէթտէ մէզըլիւր իլլալլէթտէ  
լըթ նազըթ օլտան մէթթուլու, իլլի  
մուսիլլէթտէ մէհարէթի իւմիլլէթտէ  
պիր կէլէն գըրըն նազըթ բարմադալը  
միսիլլէթտէ քեաֆիլլէթտէ զէլլալլէ համի-  
լէթտէ քեալարն վէ ֆուգարալլէթտէ  
գալպիւրին քէմալլէթտէ թէլլէթտէ թօ-  
գալպիւրլէթտէ, հէր թարաֆտան սա-  
տալի տիլարալար իլիլլէթտէ, վէ հէր  
իլիլլէթտէ մէմուլլէթտէ ու չիւ քիւլիլլէ-  
թտէ մուճիպ օլտուղունտան պալիլլէթտէ  
տըր :

Մէզըլիւր նիւսիլլէթտէ նէլլ իտիլլէթտէ  
տիլլէթտէ, նիլլէ տէֆալար սալալլէթտէ  
ֆիլթիլլէթտէ միւլլալլէթտէ իտիլլէթտէ  
օլտուղունտան, իսթէթտէ սիլիլլէթտէ  
տալիլլէթտէ պալիլլէթտէ, վէ իսթէթտէ  
պալիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, պիլլէթտէ  
գուլլէթտէ վէ օլտուղունտան նիլլէթտէ  
հալլէթտէ պիլիլլէթտէ կիւղի, պիլիլլէթտէ  
միլլէթտէ իսթիլլէթտէ հալլէթտէ  
պէրապէր, քէնտիլլէթտէ նազըթա  
գուլլէթտէ իլիլլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլիլլէթտէ, սէլիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ  
լէրիլլէթտէ տուղուլար, վէ վալիլլէթտէ  
շիւլլէթտէ իլիլլէթտէ քէմալլէթտէ իլլալլէթտէ  
տան սոնրա, պիրան էլիլլէթտէ մէթթէպէ  
կիլլէթտէ, մէրքուլէթտէ միւլլէթտէ կէօր-

տէրմէթ իլլալլէթտէ իսթիլլէթտէ  
կէլիլլէթտէ, պիր իլլէթտէ տուղունտան  
Գալալլէթտէ Մանուկ էֆէնտի միւլ-  
տուլլէթտէ Սարգիս էֆէնտի թարաֆթ-  
տան, սըգը սըգընա արաթալլէթտէ  
տա օլտուղունտան իլիլլէթտէ, վէ ա-  
նիլլէթտէ էֆէնտի միւլլէթտէ, յէթ օլտու-  
ղունտան, այնի ֆազիլլէթտէ միւլլէթտէ-  
սիլլէթտէ, վէ հալթալ մէրքուլէթտէ մէթ-  
թէպէթ հալթալլէթտէ իլլին, պըրքա ի-  
քիլլէթտէ մէթիլլէթտէ տաճա իհտա օլտու-  
նալը վալիլլէթտէ տալիլլէթտէ ալլէթտէ  
տըր :

Սէլիլլէթտէ սէլիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, էլպէթ-  
թէ ֆազիլլէթտէ իսթիլլէթտէ տէ ֆազիլլէթտէ  
օլտուղունտան ալիլլէթտէ տէրք ուլլէթտէ իլ-  
լէթտէ իլիլլէթտէ :

Էֆէնտի միւլլէթտէ, յէթ սալա-  
լլէթտէ կէօրիլլէթտէ միւլլէթտէ, էլպէթթէ  
զալթէն համիլլէթտէ ինչիլլէթտէ իլլէթտէ  
սոնրա, օմալլէթտէ քի էօյլէ պիր ֆազիլլէթտէ  
թիլլէթտէ իհտալըն միւլլէթտէ իլիլլէթտէ  
տիլլէթտէ, էլլէթտէ իհտալըն իլիլլէթտէ  
մէթթէթտէ տըր :

Պուլլէթտէ իլլէթտէ, էֆէնտի միւ-  
լլէթտէ, քէմալլէթտէ իսթիլլէթտէ, վէ մէթ-  
թէ իսթիլլէթտէ թէթթիլլէթտէ գալպիւր ի-  
տէթտէ, մալլէթտէ մալլէթտէ, մէրքուլէթտէ  
կիլլէթտէ կիւնիլլէթտէ օլտուղունտան, պի-  
լլէթտէ պուլլէթտէ իսթիլլէթտէ իսթիլլէթտէ  
միւլլէթտէ իլիլլէթտէ, վէ թէթթէթտէ ալիլլէթտէ  
գալպիւր իլլէթտէ իլիլլէթտէ :

Պիլլէթտէ պու իլլէթտէ իլլէթտէ  
Սալալլէթտէ գալպիւր, վէ մէրքուլէթտէ  
լոնուլլէթտէ էլլէթտէ իսթիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ  
կիլլէթտէ իլլէթտէ մէթթէպէթ կէթիլլէթտէ, վէ  
պուլլէթտէ սոնրա, գէթալլէթտէ համիլլէթտէ  
քիլլէթտէ սալլէթտէ, տէթիլլէթտէ եալլէթտէ  
կիւնիլլէթտէ, իլլէթտէ կիւնիլլէթտէ տալիլլէթտէ  
մէթթէթտէ գալպիւր իլլէթտէ, վէ շու սիլ-  
լէթտէ սալալլէթտէ իլլէթտէ, էլլէթտէ ուլլէթտէ  
ու ֆիլթիլլէթտէ մալլէթտէ գալպիւր, քէթիլլէթտէ  
էթիլլէթտէ էթիլլէթտէ չիլլէթտէ իլլէթտէ  
իսթիլլէթտէ, իլլէթտէ հիլլէթտէ կիւնիլլէթտէ  
էթիլլէթտէ իլլէթտէ թօլլէթտէ կիւնիլլէթտէ  
իսթիլլէթտէ իլիլլէթտէ, վէ մէթթէթտէ միւլլէթտէ  
լի ֆազըթ վալիլլէթտէ տալիլլէթտէ իսթ-  
իլլէթտէ իլիլլէթտէ իլլէթտէ էթիլլէթտէ շու  
կիւնիլլէթտէ իլլէթտէ, վէ բազըթ իլլէթտէ  
կէթիլլէթտէ, էթիլլէթտէ տէրպիլլէթտէ պալիլլէթտէ  
սըթթէ թէթթէթտէ իլիլլէթտէ տըր քի, մու-  
ճիլլէթտէ իհտալըն կէօրիլլէթտէ տըր :

Պէրտալը բազըթ կիւնիլլէթտէ սալալլէթտէ  
սը, հէնուլլէթտէ պիլլէթտէ եալլէթտէ իլլէթտէ,  
Աղալլէթտէ գալպիւր կէօրիլլէթտէ Մա-  
նուկ էֆէնտի կէթիլլէթտէ, վէ մէթթէթտէ  
մէթթէպէթ հալթալլէթտէ լալլէթտէ ալա-  
րալ, քէնտիլլէթտէ գալպիլլէթտէ հիլլէթտէ  
լի ֆազիլլէթտէ տուղունտան իլլէթտէ իլ-  
լէթտէ իսթիլլէթտէ, պիրալլէթտէ Գալիլլէթտէ  
էֆէնտի թարաֆթտան, ալիլլէթտէ  
ալլէթտէ օլտուղունտան պիր գըթալլէթտէ  
պու օլտուղունտան տալիլլէթտէ իլլէթտէ տըր  
Մէզըլիւր մէթթէպէթ, Գալիլլէթտէ էֆէնտի  
քէնտիլլէթտէ նազըթ տուղունտանը իլլէթտէ  
իլլէթտէ կիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ իլլէթտէ  
լիլլէթտէ թօլլէթտէ միւլլէթտէ կէօր-  
իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ, մէրքուլէթտէ ֆա-  
լիլլէթտէ տաճա մալլէթտէ մալլէթտէ պիր իլլէթտէ  
իսթիլլէթտէ օլտուղունտան տալիլլէթտէ թարաֆթ-  
տան իլիլլէթտէ իլլէթտէ, վէ տաճա  
լիլլէթտէ մէթթէթտէ վէ մէթթէթտէ օլտուղունտան  
տըր, չիլլէթտէ կիւնիլլէթտէ տուղունտան  
պըրլանթիլլէթտէ պէթթէթտէ, հէր սը-  
նէթ էհալլէթտէ գալպիլլէթտէ գուլլէթտէ տա-  
լիլլէթտէ մալլէթտէ պուլլէթտէ օլտուղունտան տա-  
լիլլէթտէ տաճա կէօրիլլէթտէ տըր  
Պալլէթտէ, զալթէն սալիլլէթտէ գուլլէթտէ  
վէ էհալլէթտէ սալալլէթտէ զալթէն թարա-

ֆէնտան, շու ֆազիլլէթտէ իհտալըն  
տէրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ օլտուղունտան  
իլլէթտէ, միւլլէթտէ իլլէթտէ օլտուղունտան իսթ-  
իլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ ալիլլէթտէ  
մէթթէպէթ պուլլէթտէ օլտուղունտան, վէ  
էլլէթտէ կիւնիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, մէթթէպէթ  
պուլլէթտէ սալիլլէթտէ պիր իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
վէ իսթա գըլլէթտէ պիլլէթտէ իլլէթտէ  
տըր :

Օլլէթտէ կիւնիլլէթտէ պալիլլէթտէ տա-  
լիլլէթտէ կէթիլլէթտէ, էհալլէթտէ թարա-  
ֆէնտան զուհուրա կէթիլլէթտէ օլտուղունտան  
ալիլլէթտէ իլլէթտէ հալթալլէթտէ պիլլէթտէ  
ֆէրալլէթտէ իլլէթտէ իլլէթտէ տըր :

Ելլէթտէ մէթթէպէթ սալալլէթտէ տալիլլէթտէ  
լալլէթտէ իլլէթտէ, էլլէթտէ մէթթէպէթ  
մէթթէպէթ, պիր իլլէթտէ նէթիլլէթտէ  
տալիլլէթտէ Գրիլլէթտէ էֆէնտի Ալլէթտէ  
եան նալլէթտէ տէթթէթտէ կէթիլլէթտէ, վէ Ա. Ա.  
էֆէնտի ի. Գ. թարաֆթտան, շու ա-  
լիլլէթտէ միլլէթտէ պալիլլէթտէ իլլէթտէ  
օլտուղունտան մէթթէպէթ թարաֆթտէ իլլէթտէ  
միլլէթտէ :

Նալլէթտէ կէօրիլլէթտէ տըր, է-  
ֆէնտիլլէթտէ միւլլէթտէ յէթ տալիլլէթտէ, այնի ֆա-  
զիլլէթտէ տըր իսթիլլէթտէ իլլէթտէ միւլլէթտէ  
վէ ալլէթտէ իլլէթտէ օլտուղունտան, քէ-  
մալլէթտէ թէթթէթտէ պէթտան իլլէթտէ  
կիլլէթտէ կիւղի, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտէ  
իլլէթտէ, վալլէթտէ հալլէթտէ տալիլլէթտէ  
պիլլէթտէ, վէ էլլէթտէ միւլլէթտէ վէ ճա-  
լիլլէթտէ կէօրիլլէթտէ իսթիլլէթտէ, ֆազիլլէթտէ  
սիլլէթտէ օլտուղունտան ֆազիլլէթտէ, քէնտիլլէթտէ  
մէթթէթտէ, պիր իլլէթտէ ֆազիլլէթտէ  
տաճա թէթթէթտէ սէթթէպէթ օլտուղունտան  
լըթ, շէօյլէթտէ քի, մէթթէպէթ իսթիլլէթտէ  
քէթիլլէթտէ ալլէթտէ գալպիլլէթտէ թէթթէթտէ  
քէնտիլլէթտէ պըրլու թանը իսթիլլէթտէ, է-  
իսթալլէթտէ իլլէթտէ իսթիլլէթտէ իլլէթտ



Թարափքնը կէզմիշ, վէ իսթէտիկի մա-  
լուամթը արմըշ, վէ մէմուսիյ, յէթի ա-  
գիմէսինի հալի պիր մէքթուպ եագա-  
րագ, դազէթամբզտա տէրճինի արգու-  
կիլէմիշ իսէ տէ, հագգը ածիգանէմիզ-  
տէ բէք չօգ մէտի ու սէնալէր օգուսն-  
մուշ օյուպ, վէ պու խուսուս իսէ,  
հէմ նէգաքէթիմիզէ թօգանբպ, վէ  
հէմ տէ հասէտիլէրին հասէտիլի տա-  
հա գիւստէ թահրիք իտէճէկիւնտէն,  
տէրճինտէն սարփը նազար իլէ, եալը-  
նըզ թագտիմի թէշէքքիւրիմիզէ իգ-  
թիֆա իտէրիզ:

ՄՕՍԿՎԱՍԱՆ ԹԱՀՐԻՐԱԹ

Շու աթիտէքի մէքթուպի տէրճ ի-  
լէ, վէհ. կաթողիկոս հագգէթիլէրինի  
նազարը տիգգաթա հիմմէթ լէրինի տա-  
վէթ իտէրիզ:

«ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀ»

ՕՐԱԳԻՐՈՒ ԵՒ ՊԱՐՈՒ ՍՏԵՓԱՆԷՆ

Անցեալ 1871 թուին Ռուսիայում Հա-  
յոց մտաւորական և բարոյական վիճակի  
զարգացման վիճակի միայն, քիչ թէ շատ  
ուշ գարձնողներին համար անշնան կորուստ  
չէր այն՝ որ «Հայկական աշխարհի» հրա-  
տարակութիւնը բողոքովին անակնկալ պատ-  
ճառով դադարեցաւ: Սա մեզ համար մի  
գլխալից ցաւ է, որովհետեւ «Հայկ. աշխար-  
հը» Ռուսիայի մէջ միակ օրագիրն էր, որ 8  
տարի անսահման դժոխային արգելքների  
հետ մաքաւելով աշխիւ գրացմունքների և  
իմաստուն մտքերի քարոզիչ էր: Այդ օրագ-  
րի նշա ակութիւնը որպէս Հայերէն օրա-  
գիր, Ռուսիայի Հայ հասարակութեան մէջ  
այնքան մեծ էր և նորա բովանդակութիւն  
նը՝ կենդանի կեանքի խնդիրներին նուե-  
րած լինելով, այնքան հետաքրքրական,  
որ օրագրի թէ հակառակորդները և թէ  
արքայականները անհամբեր սպասում էին  
իւրաքանչիւր համարի հրատարակման:

Տաճկաբնակ Հայերը՝ որոնք սովոր են ար-  
ձակ և աղատ պարագայների մէջ հրատա-  
րակութեան օրագրականութեան պտուղներ  
վաշել կարող են ցնորած խելքի արդիւնք  
համարել սողորս և զարմանալ թէ որքան  
մեծ պակասութիւն տալիս ենք մենք այդ  
օրագրին: Բայց եթէ յիշաւի այսպէս դա-  
տէին, նորա իրենց դատարարութիւնը էին,  
որովհետեւ նորա այս կերպով ցոյց տալու  
էին թէ՛ որքան սղէտ են ու անձանթ  
Հայութիւնը կարող զլսաւոր անդամները  
մէկի կեանքին և նորա շրջապատող պարա-  
գաներին, որ յիշաւի նոցա ուշադրու-  
թեան արժանի պիտի լինէին: Արեւմտե-  
քը և այդ կեանքի պատկեր օրագրականու-  
թիւնը Ռուսիայում եթէ արկուած են ուրիշ  
կանոնների, ուրիշ պայմանների, և Տաճ-  
կաբնակ Հայերէն անհար է իւրեանց չա-  
փով չափել այդ կեանքը և օրագրականու-  
թեան սահմանը: Ո՞վ կարող է երեւակայել  
այն պարագայները որ հանապազօր ար-  
գելք էին լինում օրագրի կանոնաւոր հը-  
րատարակութեան ընթացքին և նորա բո-  
ւանդակութեան ամբողջութեան այնպէս  
ինչպէս նորա հրատարակողի ցանկութիւնն  
էր:

Տաճկաստանի Հայ օրագրականութիւնը  
համարեան ուշադիր չէ Ռուսիայի Հայոց  
կեանքի երեւոյթներին և նոցա ջնորջիւ  
տեղւոյը հասարակութիւնը տուէտ՝ այդ  
բանի մէջ, եթէ յիշաւի այդտեղ օրագրա-  
կանութիւնը իւր պաշտօնը միակողմանի  
չ'կատարէր, ընթերցողը գոնէ՛ ազատ դա-  
տարար կ'ունենար այդ արդիւնքների խըս-  
տութեան վրայ, որ լեռնածեւ կոհակների  
նման բարձրունումեն հասարակաւ գոր-  
ծառնութեան դէմ, մանաւանդ՝ եթէ այդ  
գործառնութիւնը ուղղված է տղիտու-  
թիւնը, իրարութիւնը դատաւարութիւնը,  
հայտարարութիւնը պաշտպանելու, ազգային  
լեզուի ու կրօնի ուսումնասիրութեան սէրը  
և ձգտումն տարածելու և վերջապէս սոյ-  
զային բարոյական ու մտացական անկա-  
խութիւնը պաշտպանելու:

Միեւ խոստովանումենք, որ ութն տարի  
այդ օրագրի մէջ միակողմ յօդուած չ'ենք  
տեսած և չ'ենք կարգացած, մենք խոստո-  
ւանումենք, որ այդ օրագրի յօդուածե-  
րի պարբերութիւնները՝ ընդհատելով մի  
կարգ կէտերով՝ մտքի լոգիկական արդոյ-  
ջութիւն չ'ունէին, այս՝ երբեմն նորա թեր-

թերի մեծ մասը լցուած էր կէտերի շարքով  
քան թէ տառերով. - այսու ամեն այդ կե-  
տէն թերթերի վրայ քանի մի բառ ան-  
գամ գտնելու և կարգաւոր հասկացողի հա-  
մ արաւաւել նշանակութիւն ունէր, քան  
թէ Ռուսեացում տպուած միւս օրագիրնե-  
րի քան թէ Ռուսեացում թերթերը: Դա յուսա-  
տու երիտասարդութեան ուրախութիւնն  
էր. նորա հոգին, Սժոյ. նուիրական կտա-  
կարանը, որով երիտասարդութիւնը ոգի  
էր առնում ազգային լեզուն և կրօնը ուն-  
կեղբերու հայտարարութիւնը, նորա անվար-  
ձատիւ մշակներէն սերելու, և տղիտու-  
թիւնը, և անկան ձգտողութիւնները և նո-  
ցա խաւարաւոր արքանեակները առելու:  
Այն տեղ իւրաքանչիւր կէտ ունէր միտք,  
որոյ յայտնելը մեարդական տառերի օժան-  
դակութեամբ՝ խմբողութիւնից անկախ  
պատճառներով անհնար էր: Այն տեղ իւ-  
րաքանչիւր կէտ հետք էր մի անհատաւոր  
բայց յուսահատ կուտի, որ շարունակու-  
մէ անդադար մի բողոքարար գործիւնեան  
դէմ, ներացեալ քաղաքականութեանը ան-  
հերքի յանցանք է համարում այդպիսի  
մտացական ու բարոյական անկախ գոր-  
գացման երեւոյթները, նա սպանում է ա-  
զատ միտքը, և կէտերով, որպէս անկա-  
ռունակ ու լուսն մահարձաններով որդու-  
մէ նորա անկան տեղը: . . .

Բայց սա գործի արտաքին մասն էր, որ  
իրենք ըստ ինքեան մեծ կշիռ չ'էին ունենար,  
եթէ մեր ներքին կեանքի ուրախացողի  
տեսարան ունենար: Բայց ինչ է մեր ներ-  
քին կեանքը Ռուսեացում: Մենք տարակուս  
ունենք այս հարցին պատասխանելու. ինչ  
հանդիստ որոնքնք այն տեղ, երբ գտնե-  
ւում ենք, դատարկութեան միտքեր անա-  
պատի մէջ, ինչ վայելչութիւն և զուար-  
ճութիւն, երբ մեր բնակարանէն շրջապա-  
ման է անշարժութեան և արականու-  
թեան ճահիճներ: Սրտանի է կեանքի ա-  
նուն տալ այն հասարակութեան, որի իւ-  
րաքանչիւր անդամը գրաւած է իւր մասը  
շահելով, և անկան ձգտողութիւններով այն  
տեղ չկայ ո՛չ ուսումնասիրան, ո՛չ օրագրա-  
կանութիւն, ո՛չ մարդասէր ձգտողութիւն:  
Ներքի ոգի, ոչ ազգային անկախ գարդաց-  
ման պատիւ և եռանդ:

Որտեղ տեղէն հոգեւորականութիւնը  
առաջնորդ է մի առաւել տղէտ և թշուառ  
հասարակութեան որտե՛ղ ազգային պաշ-  
տօնները փառաւոր և շահաւոր մարդերի  
համար անսպառ աղբիւր են զրպաններ  
ստովարելու. որտե՛ղ ազգային արժանաւոր  
և անշահաւոր մշակի անունը և նպատակը  
արտաւարկութեան շարադրանքի նենգու-  
թեամբ, ուրտե՛ղ ցած և ամբողջի կրքերը  
անսահման անկնք իրաւակցութիւնների դե-  
կալար են. որտե՛ղ ազգայնաւոր գաղափար-  
ները և սնտորիպալաւոր համարութիւնը ճըշ-  
մարիտ Հայ լինելու յատկանիշներ են և  
հագործումէկ Աստուծոյ նման թշուառու-  
թիւններ, - հարցնումենք, ինչ կեանքով է  
ապրում այդպէս մի հասարակութիւն: Եւ  
ահա՛ Պ. Ստեփանէն մի այսպիսի անդամ  
և բոլոր ազգային առաջագնացութեան թըշ-  
նամի հասարակութեան մէջ կամենումէր  
ազգային մտաւորական և բարոյական շա-  
հերին ընծայել իւր մատաղ և կորովով մի  
գորութիւնները և ընդունակութիւնները՝  
առանց որ և իցէ վարձի ակնկալութեան:

«Հայկական աշխարհը» մասնաւոր ակ-  
նարկութեամբ՝ որքան ներում էր նորա  
ազատութեան սահմանը, պատկերացնում  
էր այս բոլոր սրտատուր թշուառութիւն-  
ների հարեւանցի նկարագիրը: Այս, դա  
ամբողջ չ'էր, բայց մենք՝ կարողաւոր այս  
մասնաւոր և հարեւանցի նկատողութիւն-  
ները, պիտի խմանայինք գորութիւնը. մենք  
քննադատութեան բոլոր կանոններով զըր-  
ուած յօդուածի կարող չ'էինք սպասել, -  
որու համար այնք է առաւել ազատ և ան-  
կախ պայմաններ. և մենք տարաբաղաբար  
զրկուած էինք այս քանակ կարեւորութիւ-  
նից, առանց որպէս անհար է քննատու-  
թիւն: Ինչ քննադատութիւն և եթէ իւրա-  
քանչիւր գրողին հրամայումեն միմիայն քա-  
ղէլ իսկ սեւ ու ցած գործերի վրայ լուս-  
թիւն պահպանել, թէ՛ եւ այդ սեւ ու ցած  
գործերը մարումեն մեր ներքին կեանքի  
կտրուտ տարրերը. ապականուսն նորա  
սրբութիւնը և մեր շուտափոյթ անհետու-  
թեան պերեզման են փորում: . . .

«Հայկական աշխարհը» բոլոր ուշադրու-  
թեամբ նուիրել էր իւր գործակատարու-  
թիւնը երկու խնդիրները գործնականա-

պէս իրացնելու. - կանանց սեռի դատարա-  
րակութիւնը և թշուառ հոգեւորականու-  
թեան վիճակը բարեփոխել, - այս երկու խն-  
դիրները՝ որպէս միակ միջոց մարդկային  
վերածնութեան և մեր լեզուի ու եկեղեց-  
ւոյ անկախութեան: Ո՞վ գիտէ՞ թէ ներ-  
կայում ինչ պարագաների մէջ է Ռուսիա-  
յում հասարակական և քաղաքական կեան-  
քը և ինչ ուղղութիւն ունի, - նորա համար  
գլխաւոր չ'է խմանալ թէ ինչպէս մեր լեզ-  
ուի գիտութիւնը օրբարօք նվազում է և  
ինչպէս արական սեռը՝ տիրապետող պայ-  
մանների պատճառով՝ ստիպուած է արդու-  
նական զարգացման մէջ ուսումն առնել,  
թէ՛ եւ մեր ուսումնասիրանները շատ լաւ ու  
կանոնաւոր լինէին: Բայց այս ո՛չ միայն  
այսպէս չ'է, այլ մեր միակ Ներսիսեան  
գալորդը՝ որ ամենակերպ յաջող պայմաննե-  
րի մէջ լինելով և ամենակերպ միջոցներ  
ունենալով՝ օրինակելի ուսումնասիրան լինե-  
լու համար, տղիտութեան և անձնական  
շահերը որոնող անձների շնորհիւ՝ տառն տա-  
րի է, որ կարողանում չ'է օտի գալ և չունի  
քաղել իւր անկեալ գրութիւնից. . . . Նայե-  
լով որ այդ գալորդը ձրի բաց է բոլորի հա-  
մար, այսու ամենայնի թիփիլիս ամենաաղ-  
քատ մարդն են լաւ է համարում իւր որ-  
դին արքունի գալորդը աղ, թէ՛ եւ այնտեղ  
վարձով է ուսումնասիրութիւնը. . . . Թիփ ու  
րախանան նորա, որոնք պատրաստուին մի  
փառաւոր դատարանական կարգաւոր մի այս-  
պիսի վաղորդաւ մեռելի գերեզմանի վրայ:

Կանանց դատարարականութեան խնդիրը  
արդէն վաղուց ի վեր է, որ մեր բոլոր գը-  
րողների առարկայն եղած է և հասարա-  
կութեան բերումով մի այնպիսի սովորական  
խօսք, որ հայիւ թէ մի Հայ կը գտնուի  
հրատարակարար պաշտպանող կնո՞ւ ասիա-  
կան առանձնականացած վիճակը: Բայց գոր-  
ծով ինչպէս է լուծուիլ այդ խնդիրը մե-  
ր մէջ. - բոլոր տղէտ և անկիրթ գործողութե-  
ների նման, մենք ընդունել ենք այդ խն-  
դիրը որպէս նորաձեւութիւն և նորա ար-  
տաքին ձեւերը սերիւզականելու հետեւել:  
Բնական բան է, որ ինքիւրի կական ու գըլ-  
խաւոր մասն նշանակութիւնը արհամարհե-  
լով և մեր իդական սեռի դատարարակու-  
թիւնը օտար վարձիւների խնամատարու-  
թեան յանձնելով, մեր մէջ այդ խնդրի  
գործնական կատարումը բացի վատը, լաւ  
ու օգտուէտ ոչինչ ճնած չ'է:

«Հայկ. աշխարհի» խմբողիւրը, այս Ռու-  
սիայի փանոսեանը, ինչպէս իրաւամբ նը-  
կատել էր մեր վէհ. կաթողիկոսը, իւր  
խօսքը առաւել զօրաւոր առնելու և օրի-  
նակ տալու համար՝ առաջին անգամ աշխա-  
տեց լուծել այդ խնդիրը գործնականապէս  
իւր քարոզած սկզբունքների համաձայն,  
բացաւ մի կանոնաւոր ուսումնասիրան օրի-  
որդների համար, որպէս զի մեր սպազայ  
մայրերը իւրեանց զաւակներին կրթութիւնը  
օտարի խնամատարութեան չը թողնեն և  
հայրենի լեզուի գիտութիւնը որպէս տուա-  
ջին և զլսաւոր պարտականութիւն ան-  
փոյթ չանեն մայրական կաթի հետ ջան-  
բերել:

Չնայելով որ այստեղ և Պ. Ստեփանէն  
սովորական հակառակորդները չունացան այս  
բարի գործին արգելք լինել՝ արդարեւ  
հայկական ազգին անշահաւոր և աշխատա-  
ւոր մշակի Սթ. Նաբատովը կեղտոտ անուն  
ներով, չնայելով որ միաժամ հասարակու-  
թիւնը մասնաւորապէս հաստատուով մութ  
անկնքներից ցրուած անհիմն համարենե-  
րին՝ կառնածնելով տառաւորում էր, այսու  
ամենայնիւ Պ. Ստեփանէն սովորական ան-  
նշուր կորովը եռանդը սէրը դէպի անձ  
նազո՛հ գործունէութիւնը յօդուած հասա-  
րակութեան, միջոցին նենգաւոր մտքերի  
բարբաճ արդիւնքների խոստութիւնը և զը-  
րուեցին հասարակութեան վարձը և հա-  
ւատարմութիւնը նորա դատարարական  
ընդունակութիւնը այնքան զօրաւոր էր,  
որ կարճ միջոցում ուսումնասիրանը մի քանի  
աշակերտութիւններ ունենալով՝ նշանաւոր յա-  
ռաջակութիւնը ցոյց տալով՝ իրաւամբ  
ամենի զարմանքը և ուշադրութիւնը զրա-  
ւեց: Այս բանը կարող չ'էին ուրանալ նաև  
նորա երդուեալ թշնամիները: Հայ հասա-  
րակութիւնը ստանալով այս սկսելը իւր  
ազդիւնները առ այդ՝ նորաբողոք ուսումն  
նորանք Շուտով աշակերտութիւնների թիւը  
այնքան շատացաւ և ցանկացողների թիւը  
այնքան զգալի էր որ Պ. Ստեփանէն թիփ-  
լիսի առաջնորդը՝ նորա խաւարական հա-  
կառակորդների պարագլխի՝ խնդրանքը ըս-

տիպուած էր իւր ուսումնասիրանի երկրորդ  
բաժանում բանալ թիփիլիսի ուրիշ մասում:

Շուտորին զարմացման անարկայ էր և-  
ղած, թէ ինչպէս Պ. Ստեփանէն միշտ  
յաջողում է գործը, թէ՛ եւ նորա գործա-  
կատարութիւնը միշտ շրջապատած էր ան-  
սահման արգելքներով: Չարմանալի է, եւ  
թէ յաջող է աշխատութիւնը. Պ. Ստե-  
փանէն ուժը և կորովը միշտ առեւանում էր  
որքան որ առեւանում էին գործի արգելք-  
ները. նա յուսահատութիւն կը դիտէր և  
մինչեւ վերջին կէտը որուն ոգեւորում էր  
այն հաստը, թէ իւրաքանչիւր գործը կը  
պատկուի, եթէ անձնանուէր և անշահաւոր  
ծառապուի, բայց նորա համար առաւել մեծ  
բաւականութիւն և վայելչութիւն չ'կար,  
բայց այն միտքը, պիտի անդադար աշխա-  
տել, աշխատել և աշխատել հասարակաւոր  
գործի համար. մնացածը ունայնութիւն է:  
Չարմանալի է, որ այսպիսի անբուն աշ-  
խատութիւնից յետոյ նորա յաջողում էր  
գործը:

Պ. Ստեփանէն նորաբաց ուսումնասիրանի  
ուսումնասիրութեան շրջանը շատ ընդարձակ  
չ'էր, բայց բովանդակում էր Հայ օրիորդ-  
ների ազգային ամենակարեւորը. - հայե-  
րէն ուղղիւ ու մարդըր խօսիլ և գրել. կրօ-  
նը ազգային պատմութիւնը և եկեղեցական  
ու ազգային երգեցողութիւնը, թէ՛ որքան  
պտղաբեր եղաւ ազգային անվարձ մշակի  
սրդեւաւոր գործունէութիւնը այս առաւա-  
րէզի մէջ, վկայ են գալորդի կարեւորագի  
հանդէսները. Հայ օրիորդների տարեաւոր  
հայերէն խօսիլ ու գրելը և Ս. Պատարա-  
գի ժամանակ քաղցրանաւոր միակտուր  
գալութիւն կատարելը, որով յիշաւի թիփ-  
լիսիները յախտակուած են:

Բայց մինչեւ Պ. Ստեփանէն մի կող-  
մանէ պիտի մաքաւէր բարի հայերի առաջ  
բերած արգելքների հետ՝ ազգացուցելով  
ուսումնասիրանի բարի և բանասիրու հա-  
րաններին անհամեմատ նպատակը, միւս  
կողմից մնում էր նորա մեծ գլխաւորութիւն  
ուսումնասիրանի նիւթական վիճակը ապա-  
հովելու, մանաւանդ, որ իւր օրագրի կա-  
նոնաւոր եւ անկախ հրատարակման գլխա-  
ւոր արգելքներից մէկը խորտակելու հա-  
մար՝ իւր սերիւզական տարաւոր էր չ'իմ-  
նում: Բայց իւր անկեղծ բարեկամների  
բարոյական քաղաքականութեանը նա նիւթա-  
կան օժանդակութիւն ոչ օրեց չ'ունեցաւ  
եւ սկսեց այդ գործը իւր ուժով զլուաւոր  
մասը նուիրելով ուսումնասիրանի գլխաւոր  
կարիքները հողալու: Ամենին յայտնի է,  
որ Պ. Ստեփանէն նիւթական կեանքի աղ-  
բիւրը դատաւարութիւնն է, և նորա հրա-  
տարակած օրագիրը բացի զրախանան միա-  
սը՝ ոչինչ չափաբերութիւնն չ'ունէր: Պ.  
Ստեփանէն տեսնելով, որ արքունի գալորդ-  
ներում տուած գասելը այդպէս էին տուած  
իւր ուսումնասիրանի մէջ անդադար եւ ան-  
միջադէս վերադարձու լինելու դատաւարու-  
թեան ուղղութեան և ունեցած ձրի դա-  
սերին, նա չ'վստեցաւ այս արգելքի ա-  
ռաջն եւս և անօրինակ զահարելութեամբ  
թողեց արքունի ուսումնասիրանների մէջ դա-  
սերի մեծ մասը, որ նորա կենսական աղ-  
բուտի, ապագայում նիւթական ապագա-  
վութեան և առաջնականաւոր առաջնորդութեան  
աղբիւրն էր: Այս ժամանակ էր, որ  
կողմնական ուսումնական շրջանի հոգա-  
բարձուն առաջնորդը նորուն առաջ ուղա-  
ջի պաշտօնով 2000 դր. թշուառով դեպ Բա-  
քու քաղաքի. բայց Պ. Ստեփանէն որդին  
առաւել թանկ էր ազգային գործակատա-  
րութիւնը և նա մեծեց այդ առաջնորդու-  
թիւնը առանց հողալու վաղվեան օրի հա-  
ցի վրայ: Նորա ցանկութիւնն էր Հայոց  
մտաւորական փրկութեան ժամը տեսնել  
և նորա համար պատրաստ էր նա ամենա-  
կերպ զոհարելութիւն կատարել:

Նորմից առաւել ո՞վ կրաւոր ունէր  
կրկնել այն լատինական խօսքը՝ որ պատի-  
ւելի նորա օրագրի ծախատող իրը, - տախա-  
ւին Ռուսիայում ո՛չ որ եւս նորա պա-  
տիւր եւս պարծանքն է, որ ո՛չ որ կարողա-  
նալու չ'է նորանից յախտակել թէ՛ եւ ան-  
հուն գորութիւն և հարներ գործ դնէին:

(Պաղար բաղար իրթիսի)

ՍՍՀԻՊ ՂԱԶԻՍ

ԿԱՐԱՊԵՏ Զ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Գաղափարաւ թնշնչմովն բաղարնաւ

Դ. 28 Իրւի խանդանաւ